

Unesco konferenciákon többször elhangzott, hogy a világ különböző könyvtári és tájékoztatási rendszereinek összehasonlító tanulmányozása előfeltétele a kölcsönösen előnyös információáramlás megvalósításának. Ezt az elvet vallja *G. Chandler* is, aki hosszú ideje foglalkozik összehasonlító vizsgálatokkal. A kínai delegáció, mely hazája határain kívül először 1979-ben vett részt az ázsiai-óceániai könyvtárigazgatók ausztráliai tanácskozásán, meghívta őt mint a konferencia szervezőjét országába a kínai könyvtárhelyzet tanulmányozására. Így lehetősége nyílt arra, hogy az ismert *Libraries in the East* c. munkája, amelyben Kína még nem szerepelt, ezzel a hatalmas területű országgal kiegészüljön.

KÍNA KÖNYVTÁRI RENDSZERE

CHANDLER, G.: The Chinese library system c. írása alapján (Int.Lib. Rev. 12.vol. 1980. 4.no. 393–427.p.) ZOLTÁN IMRE tömörítvénye.

Az utóbbi évek Kínáját a gyors változások jellemzik. Vonatkozik ez a könyvtárak hálózatára is. A roppant méretű ország könyvtárügyét megbízhatóan tükröző adatok beszerzését nehezíti, hogy a könyvtáraknak csak egy része tartozik közvetlenül a központi kormány alá, míg mások csak a megfelelő tartományi főhatóságuknak tartoznak felelősséggel.

A kínai könyvtárak kormányfőhatósága az Államtanács alá tartozó Múzeumok és Régészeti Ügyek Államigazgatási Irodája. Könyvtárüggyel foglalkozó részlegét most állítják fel, tanácsadó bizottságokat hoznak létre, amelyek az ország szak- és közművelődési könyvtárai korszerűsítését, a központi irányítás kiterjesztését hivatottak előkészíteni.

Nemzeti Könyvtár

A pekingi nemzeti könyvtár mind átfogóbban lát el irányító tevékenységet a könyvtári és tájékoztatási hálózat koordinálása terén. Túl ezen, a jelek arra is mutatnak, hogy az Unesco kezdeményezte Általános Információs Programhoz (General Information Programme) a kínai hozzájárulást a nemzeti könyvtár fogja kézben tartani.

Több pekingi könyvtár összevonásával jött létre még a század első évtizedeiben a nemzeti könyvtár, valódi fellendülését azonban csak a Népköztársaság kivívásának köszönheti. A győzelem óta rendelet kötelezi a kiadókat kiadványaik megküldésére, s az eltelt három évtized alatt az állomány (könyvek, folyóiratok egyéb dokumentumok) hatszorosára, mintegy 10 millió egységre nőtt.

Az állomány összetételéről álljon itt néhány adat: a gyűjtemény 60%-a kínai, a többi idegen nyelvű; az állomány harmada folyóirat, s ezek 20%-a kínai; a különlegesen értékes gyűjtemény meghaladja az 580 000 kötetet, s ennek fele régmúlt dinasztiai kéziratos vagy fanyomatú ritkaságaiból áll. A különféle ősnymtatványok és ritkaságok között őrzik a régi buddhista iratokat, fanyomatokat, kínai, tibeti és mongol kéziratokat, valamint ezek közt találhatóak Marx, Engels és Mao műveinek régi kiadásai is.

Lévén a Kínai Népköztársaság soknemzetiségű állam, nemzeti könyvtárában mintegy 60 000 kötetnyi irodalom 24 különböző nemzet nyelvén elérhető. A külföldi kiadványok gyűjteménye az angolon, oroszon, japánon, francián és németen kívül kereken 100 egyéb nyelvű anyagot tartalmaz.

Szakkönyvtárak

A szakkönyvtárak között jelentős missziót vállalt magára a Tudományos és Műszaki Tájékoztatási Intézet. Ennek fiókjaiként megalakultak vagy alakulóban vannak az egyes tartományokban, autonóm területeken és helyhatóságokban a helyi tudományos és műszaki tájékoztatási intézetek is. A központi intézet a Tudomány és Technika Állami Bizottságának felelős, s szerepe a szovjet VINITI-hez hasonlítható: a hazai szakközönség számára hozzáférhetővé tenni a tengeren túli műszaki-tudományos irodalmat. Az intézet is részt vesz azoknak a bizottságoknak a munkájában, amelyek a könyvtárak országcs hálózatának a koordinálását hivatottak kidolgozni.

A másik fontos tudományos és műszaki információs bázis a Kínai Tudományos Akadémia Könyvtára. A viszonylag fiatal, 1950-ben alapított Akadémia feladata gondoskodni az akadémikusok és a Kína-szerte működő tudományos intézetek szakirodalommal való ellátásáról. Az akadémiai könyvtár fennállásának 30 éve alatt minegy 4 500 000 dokumentumot gyűjtött; kurrens folyóiratainak száma meghaladja az 5000-et. A könyvtár évente 30 000 cikkről kb. 200 000 oldal fotokópiát készít, s mintegy 200 000 kötetet kölcsönöz ki a fiókkönyvtáraknak. Több mint 1600 külföldi intézettel létesített cserekapcsolatot.

Tartományi és közművelődési könyvtárak

A közművelődési könyvtárhálózat felépítéséről, — amely természetesen alkalmazkodik a közigazgatási hierarchiához — egy 1973-as adat tájékoztat. Eszerint Kínában 1256 közművelődési könyvtár működik, s közéjük számít a pekingi nemzeti könyvtár is.

A központi kormány alatt a tartományok, az autonóm területek és a helyhatóságok helyezkednek el. Jelentőségükben vezető helyet foglalnak el a tartományi, nagyvárosi könyvtárak. Ilyen többek között a meglátogatott sanghaji, kantoni és hangcsoui könyvtár. A sanghaji pl. közvetlenül a központi kormányzat alá tartozik, a többiek saját tartományi főhatóságukhoz. A kormány 1957-ben kibocsátotta az Országos Könyvtári Koordinációs Programot, és egyidejűleg koordináló bizottságokat is alakított, amelyek a Tudomány és

Technika Államtanácsának tartoznak folyamatos jelentési kötelezettséggel. A fenti nagyvárosi könyvtárak mindegyike sokmillió állománnyal rendelkezik, és jól szervezett referenz és kölcsönző szolgálatokkal tartományuk igényeit elégítik ki.

A közigazgatási hierarchiában a tartományok, autonóm területek és helyhatóságok alatt a megyéket, a nagyobb városokat, az autonóm prefektúrákat, a népi kommunákat és a kisebb városokat találjuk. Ilyen autonóm területek, prefektúrák vagy megyék általában egy vagy több nyelvi kisebbség közösségét tömörítik magukban.

A vidék könyvtári helyzetének jobb megértése érdekében mindenképpen figyelembe kell venni, hogy Kína lakosságának 80%-a a falvakban él, s ez idő szerint még nem sikerült e hatalmas szektort akárcsak rendszeres mozgókönyvtárak révén irodalommal ellátni.

Egyetemi könyvtárak, könyvtárosképzés

Néhány egyetem tanulmányozása (Pekingben, Sanghajban, Kantonban, Hangcsouban) is szerepelt az úti programban. Az egyetemek általában nyugati mintára épültek, így megjelenésükben, problémáikban sok hasonlóságot mutatnak.

A pekingi egyetemet a századfordulókor alapították (egyik nevezetessége, hogy itt tanult Mao elnök is). A könyvtár 180 fős személyzetéből többen az Egyesült Államokban szereztek könyvtárosi képesítést. A felszabadulás óta állománya több mint háromszorosára növekedett, 3 200 000 egységre. Ebből 850 000 az idegen nyelvű anyag: 400 000 nyugati, 180 000 japán, 100 000 keleti, 100 000 orosz dokumentum. Az évi növekedés 60 000 kötet. 6500 az előfizetett kínai és külföldi folyóiratok száma. Az egyetem könyvtártudományi fakultása 1947 óta működik; jelenleg 30 fős tanszemélyzete 200 hallgatót képez ki.

A Sanghajban meglátogatott két egyetem közül a Jiaotong University még a századforduló idején, a Sanghaj Normal University pedig 1957-ben létesült. Mindkét egyetemen 6000–6000 diák tanul. A város felszabadítása óta a Jiaotong egyetemi könyvtár állománya 10-szeresre, 1 millió egységre nőtt, ebből 200 000 kötet a folyóirat; 576 000 a kínai kötet (kétharmad részben természettudományi, egyharmad részben társadalomtudományi), és 253 000 egyéb külföldi publikáció. Az évi növekedés 66 000 kötet, ebből 20 000 a külföldi. A könyvtár személyzete 81 fő. A Sanghaj Normal University könyvtárszakának négyéves tanfolyamán jelenleg 15 tanerő 152 hallgatóval ismerteti meg az alábbi tananyagot:

1. A könyvtártudomány elméleti alapjai.
2. Bibliográfia.
3. Kínai referenz munka.
4. Modern könyvtári technika.
5. Modern tudomány és technika.
6. Információelemzés.
7. Számítógépek és modern könyvtártechnika. Mikrofilmek.

Általában elmondható, hogy a tájékoztatásgepesítéssel, illetve a könyvtári műveletek automatizálásával csak most kezdenek foglalkozni.

A számítástechnika elméletben eddig is jelen volt az egyetemi oktatásban, most azonban már a gyakorlati megvalósítás feltételeinek megteremtésére helyeződött át a hangsúly. Így például a Peking University a könyvtári feldolgozási műveletek gépesítésének előkészítésére a könyvtártudomány, a matematika és a fizika specialistáiból álló automatizálási csoportot bízott meg. Megemlíthető még a sanghaji Jiaotong University-nek a számítógépes technika iránti érdeklődést felkelteni célzó minikomputeres kísérlete, amelynél a betáplált 256 amerikai kormányjelentéshez 10 perces oktatás után kulcsszavak útján on-line bárki hozzáférhet.

Könyvtár Egyesület

A kínai könyvtárügy fejlődésének jelentős állomása a Kínai Könyvtár Egyesület alapszabályzatának 1979-ben történt elfogadása volt. Az egyesület megalapítása kétségtelenül részét képezte az 1978-ban meghirdetett ún. „Négy Modernizálás” – azaz a műszaki tudományok, a honvédelem, a mezőgazdaság és az ipar korszerűsítése – elnevezésű országos kampánynak.

A könyvtáregyesület életre hívására tehát csak a „Kulturális Forradalom” és a „Négyek Bandája” korszakának felszámolása után kerülhetett sor, ugyanis ez előtt egy évtizeden át, 1966-tól 1976-ig az elmélet, a gondolkodás minden formája a támadások kereszttüzeiben állt, magukat a könyvtárosokat is távoli országrészekbe küldve fizikai munkára kényszerítették, s ily módon elszigetelték a könyvtárakat a tengerentúli irodalom megismerésétől.

Az Egyesület célkitűzéseit az alapszabályok tartalmazzák. Ezek egyebek között kimondják, hogy az egyesület a Kínai Kommunista Párt vezetésével, a marxizmus–leninizmus és Mao Ce-Tung tanítása szellemében fejt ki tevékenységét, s a párt politikai elvei a könyvtárakban a következő tartalommal értelmezendők és valósítandók meg:

- „Virágozzék száz virág, és száz eszme küzdjön egymással” –, azaz kapjon nagyobb szabadságot a kezdeményezés és önálló vélemény!
- „Egyesítsd az elméletet a gyakorlattal” –, azaz a fejlődés alapja a tanulás és a kutatás legyen!
- „Egyesítsd a nemzet könyvtári dolgozóit” –, azaz mérséklendők a politikai megkülönböztetések!
- „Támogasd az elméleti tevékenységet” –, azaz könyvtárosi és tájékoztatóstudományi iskolák létesítendőek és fejlesztendőek!
- „Gyorsítsd meg a könyvtárügy és könyvtári szolgáltatások fejlesztését, ezáltal is hozzájárulva a Négy Modernizáláshoz” –, azaz a könyvtárra kulcsszerep hárul az új kampányban kitűzött korszerűsítések megvalósításában.

Feladata tehát az Egyesületnek: az elméleti tevékenység fejlesztése, lapok, publikációk kiadása a könyvtári szolgáltatások minden fajtájáról; a könyvtári alapismeretek széles körű terjesztése; részvétel a nemzetközi kutatási tervekben; jó viszony kiépítése külföldi könyvtárosokkal.

Amikor a Kínai Könyvtár Egyesület támaszkodni kíván a tengerentúli országok tapasztalataira, viszonzásul a kialakuló nemzetközi hálózatot a speciális kínai anyaggal gazdagíthatná. Ez a közeledési szándék vezette a kínai nemzeti könyvtárat, amikor a camberrai konferencián támogatta azt a határozatot, hogy maguk a kormányok legyenek felelősek az UBC és az UAP fejlesztéséért.

A Kínai Könyvtár Egyesület két hónappal a camberrai konferencia után, már 1979 júliusában nagy lendülettel fogott hozzá szervezetének kiépítéséhez. Azóta az ország számos tartományában, autonóm területén, helyhatóságában megalakultak vagy alakulóban vannak helyi könyvtáregyesületek, amelyek a későbbiekben várhatóan a Peking központú Nemzeti Egyesület tagjaivá lesznek.

A kínai könyvtári munka sajátos kérdőjelei

Címleírás, osztályozás. A könyvtári feldolgozás során már a címleírásnál felmerülnek a több ezer éves múltú képirásos jelek, a hieroglifák okozta sajátos nehézségek. Csaknem napjainkig a könyvtárak a kínai cím- és szerzői katalógusok rendszerezéséhez hagyományosan az írásjelek alakját és (ecset)vonásainak számát vették alapul. A pekingi nemzeti könyvtár csak 1975-ben döntött amellett, hogy könyvvállománya nagy részénél áttér a Kínai Osztályozási Rendszerre amely a betűrendbe sorolást is tartalmazza. A tekintélyes rendszerjavaslat 35 könyvtár kétévtizedes munkájának eredménye, s legutóbb 1979-ben került Konferencia Bizottság elé. A Kínai Osztályozási Rendszer a Kínai Kiejtési Rendszert fogadta el a betűrendes rendezés alapjául. A legutóbbi években a nemzeti könyvtár már e rendszer szerint végzi a központi címleírást. Az egységesítési törekvés fogadtatásának biztató jele, hogy eddig 3000 intézmény kérte az új katalóguskártyákat, amelyekből 1978-ban 6 850 000-et küldtek országszerte szét.

Az osztályozási rendszer kérdése sem tekinthető lezártnak. Ezt példázandó elég talán csak két meglátogatott egyetemre utalnunk. A Peking University-ben 1975 előtt a Dewey féle tizedes osztályozást alkalmazták, majd ezt követően kötelezték el magukat az új kínai rendszer mellett. A Shanghai Normal University-ben viszont jelenleg is heves viták dúlnak az elfogadandó osztályozási rendszer körül, konkrétabban akörül, hogy az kínai legyen-e vagy nyugati, s amennyiben nyugati, úgy a Dewey-féle vagy a Library of Congress változat-e?

Írásrendszer. A gépesítés előkészítésének sürgető követelménye a kínai írásrendszer-ről a latin írásrendszerre való áttérés lehetősége. Ezt a bonyolult feladatot sem a betű szerinti (transzliteráció) sem a hangzás szerinti (transzkripció) átírással nem sikerült eddig elfogadhatóan megoldani. Az utóbbi időben előtérbe került ugyan az ún. pin-yin átírási rendszer, amely megkísérli a kínai fonetikus jeleket a latin ABC betűivel kifejezni, s jobb híján alkalmazza is a nemzeti könyvtár e rendszert az újabb kínai könyvcímeknél, neveknél és egyéb nyugati anyagnál, de a régi kínai anyagot változatlanul külön katalógusban szerepelteti. Külön teamet bízott meg a nemzeti könyvtár annak tanulmányozására, hogy a kínai, japán és koreai dokumentumok feldolgozásának automatizálása megoldható-e a pin-yin rendszer könyvtári alkalmazásával.

A kínai könyvtárügy fejlődését nagyban gátolja a kínai nyelv és az írás. Míg a szomszédos távol-keleti országban, Japánban már régebben megvalósították a gyakorlatilag közel egységes írott és beszélt nyelvet, addig Kína mind ez ideig nem volt képes megbirkózni a problémával.

Napjainkban is folynak a kiterjedt nyelv- és írásszabályozási munkálatok az egységes kínai nyelv és írás megteremtéséért.

A több ezer éves kultúrájú ország történelme századunkban viharos korszakokról tanúskodik, s ezek mély nyomait könyvtárügye is híven tükrözi. A könyvtárügy fejlődésének nevezetes fordulópontjait két dátum hozta magával. Az egyik az 1949-es felszabadulásnak, a Kínai Népköztársaság kivívásának éve, amely egyben megteremtette a lehetőséget a háború-dúlta országban a könyvtárak talpraállításához, gyűjteményeik megsokszorozásához; a másik az 1979-es év, amikor eddigi elszigeteltségéből kilépve, a pekingi nemzeti könyvtár első ízben vett részt nemzetközi konferencián, majd hívott meg delegációkat országába, s a könyvtárügy korszerűsítése kormányprogrammá vált.

Kína felmérte a helyzetét, s tudatában van annak, hogy mindenekelőtt az országon belül saját problémáit kell megoldania. Ennek nagyarányú előkészítő munkálatairól tanúskodnak a széles körű reformtörekvések, kezdve a nyelv- és írásszabályozási koncepcióktól, a korszerű könyvtárosképzésen keresztül az országos könyvtári hálózat központi irányításáig, koordinálásáig.

Kína részese kíván lenni a könyvtárak közötti nemzetközi együttműködésnek és a könyvtári erőforrások munkamegosztásának.

A KALÓZKIADÁS egyre virágzóbb üzletág, hála a fénymásolási technika fejlődésének. Az ilyen kiadások becslések szerint évi 1 billió dollár kárt okoznak a művek törvényes kiadóinak. Főként olyan országokban szaporodtak el, amelyek (mint India, Pakisztán, a Fülöp-szigetek) csatlakoztak ugyan a nemzetközi szerzői jogi egyezményekhez, de kormányuk nem képes ezeknek érvényt szerezni, ill. amelyek (mint Indonézia, Malaysia, Szingapur, Dél-Korea, Tajvan) nem is fogadták el az egyezményeket.

(International J. of Law Libraries, 1981. 1.no.)

A MOZGÁSSÉRÜLTEK ÉVÉNEK több rendezvényt szentel egy ausztráliai közművelődési könyvtár. Többek között „akadályversenyt” rendez a nagyközönség számára; a résztvevőknek mankóval, ill. tolószékben kell végigjárniuk a könyvtárat, hogy saját bőrükön érezzék, milyen nehézségekkel küzdenek a mindennapi életben a mozgássérültek.

(InCite, 1981. 4.no.)